

Jméno: Tadeáš Markovec

Zadání: G. Shromážděte významné české cestopisy. Objevujte přínos Čechů – cestovatelů pro svět.

Obsah

1. Úvod

1.1 Vysvětlení pojmu cestopis

2. Vývoj cestopisu v 19. a 20. století

2.1 Rozdíl mezi vědeckým a literárním cestopisem

2.2 Funkce cestopisu (poznávací, dokumentární, kulturní)

3. Významné osobnosti českého cestopisectví

3.1 Emil Holub

3.2 Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund

3.3 Miloslav Stingl

3.4 Karel Čapek

4. Závěr

4.1 Význam a přínos českého cestopisectví

4.2 Shrnutí hlavních poznatků

1. Úvod

Cílem této práce je představit cestopis jako literární žánr, objasnit jeho vývoj v 19. a 20. století a přiblížit významné osobnosti českého cestopisectví. Součástí práce je také zamyšlení nad rozdíly mezi vědeckým a literárním cestopisem a analýza vybraného díla Emila Holuba jako příkladu vědeckého cestopisu.

Práce se zaměřuje na následující výzkumné otázky:

1. Jaké jsou základní znaky cestopisu?
2. Jak se cestopis proměnil mezi 19. a 20. stoletím?
3. Jaké rozdíly existují mezi vědeckým a literárním cestopisem?

1.1 Vysvětlení pojmu cestopis

Cestopis je literární útvar, ve kterém autor popisuje své cestování a zážitky z něj. Nejde jen o jednoduchý výčet míst, která navštívil, ale o souvislé vyprávění, ve kterém přibližuje

čtenáři, co všechno během cesty viděl, zažil a poznal. Autor se snaží čtenáři zprostředkovat atmosféru navštívených míst tak, aby si je dokázal co nejlépe představit.

V cestopisu se často objevují podrobné popisy krajiny, měst, památek nebo přírody. Autor může líčit například vzhled ulic, architekturu budov, místní kuchyni nebo každodenní život obyvatel. Důležitou součástí jsou také informace o zvycích, tradicích a kultuře dané země či oblasti, které mohou být pro čtenáře nové a zajímavé.

Kromě popisů obsahuje cestopis i osobní zážitky autorovy, jenž vypráví různé příběhy, které se mu během cesty přihodily - může jít o dobrodružné situace, nečekané komplikace, setkání s lidmi nebo vtipné momenty. Díky těmto prvkům je text čtivější a působí živěji, protože čtenář nesleduje jen fakta, ale i skutečné prožitky.

Typickým znakem cestopisu je subjektivita. To znamená, že autor vyjadřuje své vlastní názory, pocity a dojmy. Každý cestopis je proto jedinečný, protože každý člověk vnímá stejná místa jinak. Někdo se zaměřuje více na přírodu, jiný na historii nebo na život místních lidí.

Cestopis ale může mít také poučnou funkci. Čtenář se z něj může dozvědět nové informace o světě, geografii, kultuře nebo historii různých zemí. Zároveň může sloužit jako inspirace k cestování a poznávání nových míst.

2. Vývoj cestopisu v 19. a 20. století

Vývoj cestopisu v 19. a 20. století souvisí především se změnami ve společnosti. S technickým pokrokem a rozšiřováním možností cestování. V 19. století byl cestopis velmi důležitým zdrojem informací o světě, protože většina lidí neměla možnost cestovat daleko. Autoři cestopisů byli často objevitelé, vědci nebo dobrodruzi, kteří se vydávali do dosud málo známých nebo úplně neprobádaných oblastí. Jejich texty měly převážně naučný charakter. Snažili se co nejpřesněji popsat krajinu, podnebí, rostliny, zvířata i život místních obyvatel. Cestopisy z tohoto období byly spíše objektivní, zaměřené na fakta a poznání, a měly blízko k vědecké literatuře.

Ve 20. století se charakter cestopisu výrazně proměnil. Díky rozvoji dopravy, například železnice, automobilů a letadel, se cestování stalo dostupnějším pro širší okruh lidí. Svět už nebyl tak neznámý jako dříve, a proto se změnil i způsob, jakým o něm autoři psali. Avšak obsahy cestopisů se začaly více soustředit na osobní prožitky, dojmy a názory autora. Vedle popisu míst se do popředí dostávaly příběhy, setkání s lidmi a úvahy o životě, kultuře nebo smyslu cestování.

Zatímco v 19. století byl důraz kladen hlavně na přesnost a informativnost, ve 20. století se cestopis přiblížil umělecké literatuře. Jazyk je mnohem bohatší a obraznější. Text působí více jako vyprávění než jako odborný popis. Autoři často vyjadřují své pocity a hodnotí to, co vidí, takže cestopis získává subjektivnější charakter.

Celkově lze říci, že cestopis se vyvíjel od věcného a naučného popisu neznámého světa v 19. století k osobnímu, subjektivnímu a literárně bohatému vyprávění o cestování ve století 20.

Z uvedeného srovnání je patrné, že vývoj cestopisu úzce souvisel s proměnou společnosti. Zatímco v 19. století plnil především informační funkci, ve 20. století se stal také prostředkem osobního vyjádření autora.

2.1 Rozdíl mezi vědeckým a literárním cestopisem

Cestopis může mít různou podobu podle toho, jakým způsobem autor své zážitky z cestování zpracuje. Základní rozdělení rozlišuje vědecký a literární cestopis. Oba typy vycházejí ze skutečných cest a zkušeností autora, liší se však svým cílem, stylem i způsobem podání informací.

Vědecký cestopis je zaměřen především na přesné a objektivní zachycení poznatků z cesty. Autor se snaží co nejpodrobněji popsat krajinu, podnebí, rostliny, zvířata, místní obyvatele i jejich způsob života. Důraz je kladen na fakta, odborné informace a věrohodnost. Jazyk bývá věcný a spíše odborný, bez výrazného vyjadřování osobních pocitů. Tento typ cestopisu je typický pro badatele, geography nebo přírodovědce, jakým je například Emil Holub.

Literární cestopis se naopak více soustředí na osobní dojmy a zážitky autora. Vedle popisu navštívených míst obsahuje také autorovy názory, pocity a úvahy. Jazyk bývá obrazný, bohatý a umělecky působivý. Důležitá je atmosféra a způsob vyprávění, jenž má čtenáře nejen informovat, ale také zaujmout a esteticky oslovit. Typickým představitelem literárního cestopisu je Karel Čapek, například v knize *Italské listy*.

Jaký je hlavní rozdíl mezi vědeckým a literárním cestopisem? Hlavní rozdíl spočívá v tom, že vědecký cestopis zdůrazňuje fakta, přesnost a objektivitu, zatímco literární cestopis klade důraz na subjektivní prožitky, umělecký styl a čtenářský zážitek.

Rozdíly mezi oběma typy cestopisů lze pozorovat také v jejich cíli. Vědecký cestopis se snaží především informovat a dokumentovat. Literární cestopis usiluje o vyvolání emocí a estetického zážitku. V praxi se však oba přístupy často prolínají a některá díla obsahují prvky obou typů.

2.2 Funkce cestopisu

Cestopis plní několik důležitých funkcí. Jednou z nejvýznamnějších je funkce poznávací. Čtenář díky cestopisu získává nové informace o cizích zemích, krajinách, památkách i životě místních obyvatel. Rozšiřuje si obzory a poznává svět, aniž by musel daná místa osobně navštívit.

Další významnou funkcí je funkce dokumentární. Cestopis zde zachycuje skutečná místa, události a zkušenosti autora. Stává se tak svědectvím o určité době a prostředí. Může

poskytovat cenné informace o podobě krajiny, společnosti nebo kultury v konkrétním historickém období.

Třetí důležitou funkcí je funkce kulturní. Cestopis seznamuje čtenáře s tradicemi, zvyky, uměním, náboženstvím a hodnotami různých národů. Přispívá k lepšímu porozumění mezi kulturami a podporuje toleranci a zájem o odlišné způsoby života.

Celkově lze říci, že cestopis je nejen zajímavým vyprávěním o cestování, ale také důležitým prostředkem poznávání světa, dokumentování skutečnosti a přibližování různých kultur.

3. Významné osobnosti českého cestopisectví

České cestopisectví má dlouhou tradici. Během svého vývoje přineslo řadu významných osobností, které svými cestami a literární tvorbou přispěly k poznávání světa. Jejich díla seznamovala čtenáře s kulturami, krajinami a národy, které byly pro většinu lidí nedostupné. Někteří cestovatelé se zaměřovali především na vědecké poznání a přesný popis skutečnosti, jiní kladli důraz na osobní zážitky a literární zpracování svých zkušeností. Mezi nejvýznamnější představitele českého cestopisectví patří Emil Holub, Jiří Hanzelka, Miroslav Zikmund, Miloslav Stingl a Karel Čapek.

3.1 Emil Holub

Emil Holub patří mezi nejvýznamnější české cestovatele a objevitele. Narodil se roku 1847 v Holicích a již od mládí se zajímal o přírodní vědy a geografii. Po vystudování medicíny se rozhodl uskutečnit svůj sen a odcestoval do jižní Afriky. V té době byla velká část afrického vnitrozemí pro Evropany stále málo známá, a proto jeho cesty vzbuzovaly velký zájem.

Během svého pobytu v Africe pracoval jako lékař, což mu umožnilo financovat své výpravy do vnitrozemí. Procestoval rozsáhlá území dnešní Jihoafrické republiky, Botswany, Zimbabwe a Zambie. Zajímal se nejen o geografii a přírodu, ale také o život domorodých obyvatel. Shromažďoval přírodovědné sbírky, kreslil mapy a pořizoval podrobné zápisy o svých pozorováních.

Své zkušenosti shrnul v knize *Sedm let v jižní Africe*. Toto dílo obsahuje množství informací o africké přírodě, zvířatech, rostlinách i místních kulturách. Holub se snažil zachytit skutečný obraz Afriky a přiblížit jej evropským čtenářům. Díky svým výpravám a vědecké práci se stal jednou z nejvýznamnějších osobností českého cestopisectví a dodnes je považován za symbol českého objevitelství.

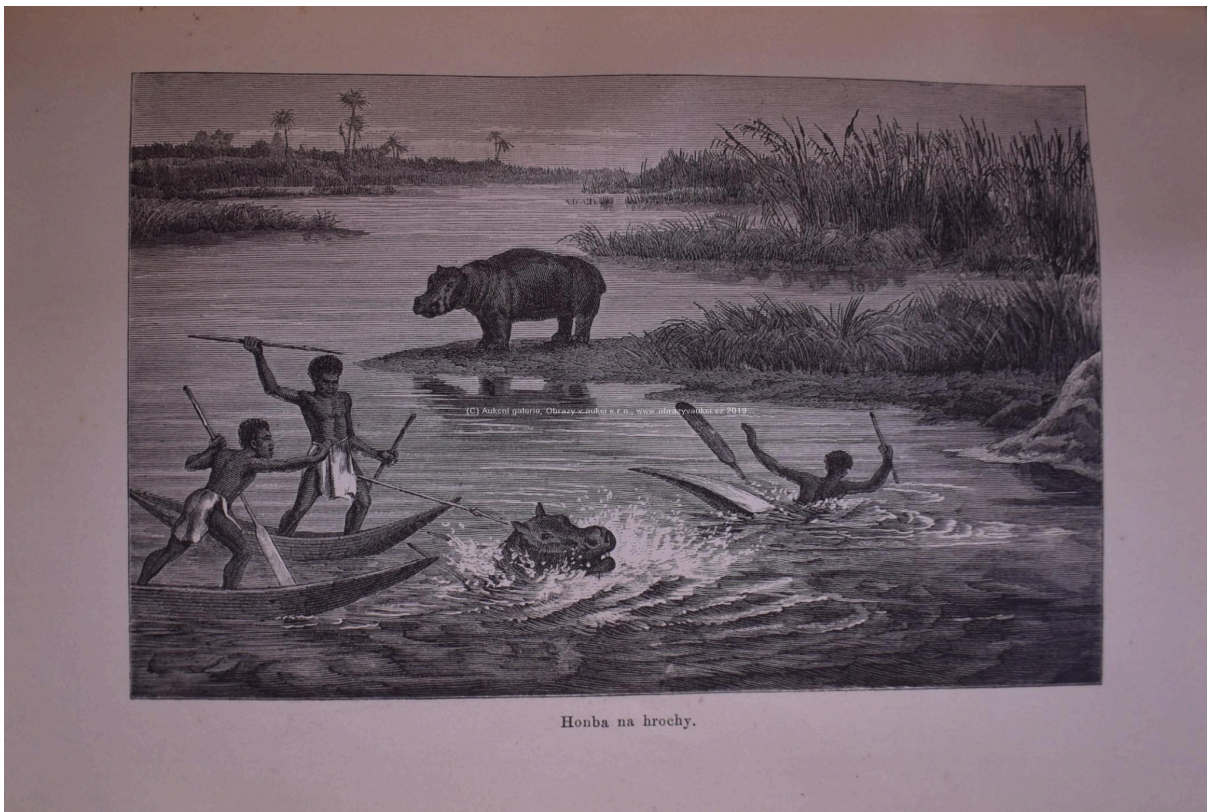
Sedm let v Jižní Africe.

Sedm let v Jižní Africe od Emila Holuba je cestopisné dílo, které zachycuje autorovo dlouhodobé putování po jižní Africe. Holub popisuje krajinu, zvířata, podnebí i život domorodých kmenů, se kterými se během svých cest setkal.

Z hlediska cestopisectví je kniha cenná tím, že vznikla přímo z osobní zkušenosti cestovatele v terénu. Nejde jen o suchý popis míst, ale o živé vyprávění plné pozorování, detailů a zážitků z cesty. Holub kombinuje dobrodružství s přesným záznamem skutečnosti, čímž přibližuje Afriku evropskému čtenáři 19. století.

Cestopisný přínos dílo ukazuje tím, jak může cestopis spojovat dobrodružné vyprávění s dokumentem o neznámém světě a zároveň sloužit jako svědectví o době i místě, která autor navštívil.

Jde o dílo založené na odborném pozorování, sběru dat a popisu přírody, geografie i etnografie jižní Afriky. Holub zde nevytváří subjektivní literární dojmy jako literární cestopisy, ale spíše dokumentuje a zkoumá realitu s vědeckým cílem.

3.2 Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund

Mezi nejznámější české cestovatele 20. století patří Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund. Oba se seznámili během studia na vysoké škole a již tehdy je spojovala touha poznávat svět. Po druhé světové válce se jim podařilo uskutečnit první velkou expedici, která vedla přes Afriku a Jižní Ameriku.

Na cestu vyrazili automobilem značky Tatra 805. Byl upraven a zpevněn páteřovým rámem s centrální nosnou rourou pro dlouhé cesty v prachu a písku. Svou konstrukcí předběhl dobu. Během několika let navštívili desítky zemí. Jejich cílem nebylo pouze cestování, ale také dokumentování života obyvatel, hospodářských podmínek a kulturních tradic navštívených oblastí. Z každé cesty pořizovali fotografie, filmové záběry a rozsáhlé poznámky.

Výsledkem jejich práce byly knihy, reportáže a dokumentární filmy. Mezi nejznámější patří třídílná kniha *Afrika snů a skutečností*, ve které popisují své zážitky z afrického kontinentu. Autoři se nesoustředili pouze na přírodní krásy, ale také na sociální problémy a každodenní život místních obyvatel. Jejich díla jsou ceněna pro objektivní přístup, množství informací a poutavý styl vyprávění.

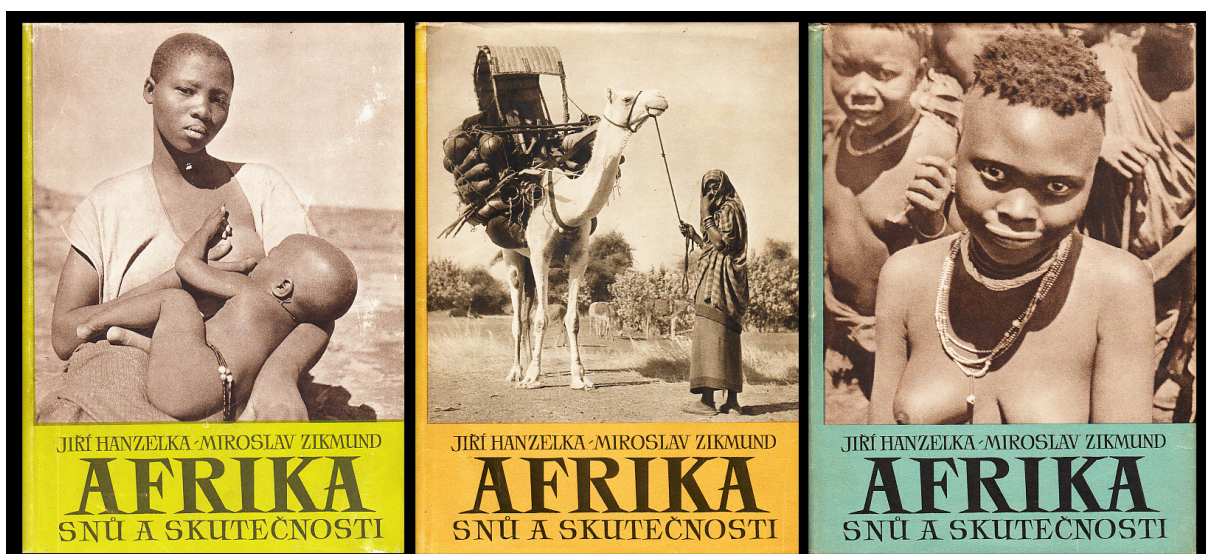
Hanzelka a Zikmund se stali symbolem českého cestovatelství a jejich knihy inspirovaly mnoho lidí k zájmu o geografii a poznávání světa. Jejich práce představuje důležitou součást české cestopisné literatury.

Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund. Afrika snů a skutečností.

Afrika snů a skutečností patří k významným českým cestopisům. Hanzelka a Zikmund v něm spojují vlastní zážitky z cest s pozorováním přírody, lidí, kultury, historie i společenských poměrů navštívených zemí. Neomezují se jen na popis zajímavých míst, ale snaží se čtenáři přiblížit skutečný obraz Afriky.

Z hlediska cestopisectví je dílo cenné tím, že vzniklo na základě osobní zkušenosti autorů a přináší autentické postřehy z míst, která byla tehdy pro většinu Čechů zcela neznámá. Cestopis tak plní nejen zábavnou, ale i poznávací a dokumentární funkci.

Jde o cestopisnou literaturu s reportážní a dokumentární hodnotou

3.3 Miloslav Stingl

Další významnou osobností českého cestopisectví byl Miloslav Stingl. Narodil se roku 1930 a během svého života procestoval všechny obydlené kontinenty. Nejvíce se proslavil svými cestami mezi původní obyvatelé Ameriky, Oceánie a dalších částí světa.

Stingla zajímaly především kultury a tradice domorodých národů. Snažil se poznat jejich způsob života a předat své zkušenosti českým čtenářům. Často pobýval přímo mezi místními obyvateli a díky tomu mohl získat informace, které byly pro běžné cestovatele nedostupné.

Jedním z jeho nejznámějších děl je kniha *Indiáni bez tomahavků*. Autor v ní ukazuje, jak žijí indiánské komunity v moderní době, a upozorňuje na problémy, kterým musí čelit. Stinglovy knihy byly velmi populární díky srozumitelnému jazyku, zajímavým příběhům a množství poznatků o různých kulturách.

Význam Miloslava Stingla spočívá především v tom, že českým čtenářům přiblížil život národů, o kterých se tehdy příliš nevědělo. Jeho knihy dodnes patří mezi oblíbenou cestopisnou literaturu.

Miloslav Stingl. *Indiáni bez tomahavků*.

Indiáni bez tomahavků je cestopisně- naučná kniha, ve které Miloslav Stingl představuje skutečný život původních obyvatel Ameriky. Popisuje jejich zvyky, náboženství, každodenní život i slavné civilizace Mayů, Aztéků a Inků. Ukazuje, že indiánské národy byly kulturně bohaté a často velmi vyspělé.

Autor zároveň vysvětluje, jak jejich život ovlivnil příchod Evropanů. Kniha boří stereotyp Indiána jako bojovníka s tomahavkem a představuje rozmanitý svět mnoha národů s vlastní historií, tradicemi a bohatého kulturního dědictví.

Autor Miloslav Stingl byl profesionální etnograf, takže kniha vychází z reálného terénního výzkumu a poznatků o indiánských kulturách. Obsahuje faktické a odborně podložené informace. Nejde o čistě vědeckou studii, ale o populárně- naučný cestopis (literatura faktu) - stojí mezi vědou a literaturou, ale stylisticky patří k cestopisné literatuře.

- 21 Tanec válečníků kmene Waurá. Ozdoby na tělech tanečníků symbolizují jednotlivá totemová zvířata – pásovice, jaguára atd. (Pralesní Indiáni Jižní Ameriky)
- 22 Chacabští Indiáni se bohatě zdobí malováním, tetováním i jednoduchými, velice barevnými šperky

3.4 Karel Čapek

Mezi významné české cestopisce patří také Karel Čapek. Na rozdíl od předchozích autorů nebyl především cestovatelem nebo objevitelem, ale spisovatelem a novinářem. Přesto jeho cestopisná tvorba zaujímá v české literatuře významné místo.

Čapek navštívil řadu evropských zemí a své dojmy z cest zachytil v knihách *Italské listy*, *Anglické listy* a *Výlet do Španěl*. Jeho cestopisy se liší od vědeckých cestopisů tím, že se soustředí hlavně na osobní postřehy a dojmy. Autor si všímá běžného života lidí, jejich zvyků a atmosféry navštívených míst.

Typickým znakem Čapkových cestopisů je humor, nadhled a schopnost zaujmout čtenáře zajímavými detaily. Jeho texty nejsou pouze zdrojem informací, ale také kvalitní literaturou. Díky svému stylu dokázal přiblížit cizí země způsobem, který je čtivý a poutavý i pro dnešního čtenáře. Příklad by jej k dnešním influencerům, kteří také ovlivňují velké množství lidí, ale prostřednictvím svých videí své posluchače.

Karel Čapek tak představuje významného představitele literárního cestopisu, který dokázal spojit cestování s uměleckým zpracováním textu.

Karel Čapek. Anglické listy, Italské listy, Výlety do Španěl,

Anglické listy pojednávají o Čapkově cestě po Anglii. Všimá si života obyčejných lidí, anglického venkova, měst, tradic a typických vlastností Angličanů. Čapka pobavilo, že Angličané milují trávníky natolik, že vypadají téměř posvátně. Žertem naznačuje, že anglický trávník je národní poklad, o který se pečuje s mimořádnou oddaností.

V Italských listech autor cestuje po Itálii a seznamuje čtenáře s významnými městy, historickými památkami, uměleckými díly a italskou kulturou. S humorem si všimá, že v Itálii je na každém kroku tolik slavných památek a uměleckých děl, až je člověk nestihne obdivovat a začne je brát jako samozřejmost.

Výlet do Španěl. Zde Čapek popisuje cestu po Španělsku. Navštěvuje různá města a regiony, představuje místní tradice, krajinu, historii a způsob života Španělů. Pobaveně popisuje španělský způsob života, který působí mnohem uvolněněji než ve střední Evropě. Má pocit, že místní nikam nespěchají a dokážou si více užívat přítomný okamžik.

Ve všech třech knihách autor prostřednictvím vlastních zážitků přibližuje cizí země, jejich obyvatele a kulturu. Jsou plné jemného humoru a vtipných pozorování.

Čapek necestoval jako běžný turista honící památky. Často ho více zajímali obyčejní lidé, jejich zvyky, kavárny, tržiště nebo rozhovory než slavné historické památky. Právě proto jsou jeho cestopisy dodnes tak živé a čtivé.

Čapek pracuje s dojmy, atmosférou, úvahami a ironií. Mísí pozorování reality plus subjektivní pohled plus filozofické postřehy. Texty mají spíše esejistický a umělecký charakter než faktografický.

4. Závěr

4.1 Význam a přínos českého cestopisectví

České cestopisectví má významný přínos nejen pro literaturu, ale také pro vzdělávání a poznávání světa. Prostřednictvím cestopisných knih získávali čtenáři informace o vzdálených zemích v době, kdy bylo cestování pro většinu lidí velmi obtížné. Cestopisy tak rozšiřovaly znalosti o geografii, historii, přírodě i kultuře různých národů.

Velký význam spočívá také v tom, že cestopisná literatura podporuje porozumění mezi lidmi různých kultur. Autoři seznamují čtenáře s odlišnými tradicemi, zvyky a způsoby života, čímž přispívají k větší toleranci a otevřenosti vůči jiným národům. Zároveň mohou cestopisy inspirovat k vlastnímu cestování a objevování nových míst.

Díla českých cestovatelů jsou důležitým svědectvím o době, ve které vznikala. Zachycují podobu světa v různých historických obdobích a poskytují cenné informace i současným čtenářům. České cestopisectví tak představuje významnou součást národní literatury a kulturního dědictví, která má svůj význam i v dnešní době.

4.2 Shrnutí hlavních poznatků

Cílem této práce bylo představit cestopis jako literární žánr a přiblížit jeho vývoj i významné představitele českého cestopisectví. Z textu vyplývá, že cestopis není pouze popisem cesty, ale také prostředkem poznávání světa, různých kultur a způsobů života. Spojuje v sobě informační hodnotu s osobními zkušenostmi autora a umožňuje čtenářům nahlédnout do míst, která sami nenavštívili.

Práce ukázala, že v průběhu 19. a 20. století prošel cestopis významným vývojem. Z původně převážně vědeckého a dokumentárního žánru se postupně stal také prostředkem osobního a literárního vyjádření. Významnou roli v tomto procesu sehráli čeští cestovatelé a spisovatelé, kteří svými díly obohatili českou literaturu.

Mezi nejvýznamnější osobnosti českého cestopisectví patří Emil Holub, Jiří Hanzelka, Miroslav Zikmund, Miloslav Stingl a Karel Čapek. Každý z nich přispěl k rozvoji cestopisného žánru odlišným způsobem a jejich díla dodnes představují významnou součást českého kulturního dědictví.

Zdroje:

HOLUB, Emil, 1994. *Sedm let v jižní Africe*. Praha: Orbis. ISBN 80-7033-278-6.

HANZELKA, Jiří a ZIKMUND, Miroslav, 1953. *Afrika snů a skutečnosti*. Praha: Československý spisovatel. ISBN 80-202-0363-8.

STINGL, Miloslav, 1976. *Indiáni bez tomahavků*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01812-9.

ČAPEK, Karel, 1986. *Italské listy; Anglické listy; Výlet do Španěl*. Praha: Československý spisovatel. ISBN 80-202-0067-1.

VONDRÁK, Jiří, 1999. *Emil Holub*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-001-2.